

NATO ja EL: samasuse või erinevuse suunas?

Harri Tiido

Suursaadik, Eesti alaline esindaja NATO juures

Eesti kuulub nii Euroopa Liitu kui ka NATOsse, peale meie on veel 18 Euroopa riiki nende mõlema organisatsiooni liikmed. Selline topelt-liikmelisus peaks ärgitama meid jälgima Euroopa Liidu ja NATO võimalikke tulevikuarenguid paralleelselt, mitte eraldi, nagu neid sageli nähakse. Ühtse pildi vajadus tuleneb ka NATO ja ELi enda muutumisest ja riikide ning poliitikute erinevast nägemusest nende kesksete struktuuride tuleviku osas.

Järgnev ärgitus arutelule lähtub NATO ja Euroopa Liidu võimalikest arengusuundadest, valikutest ja neid suunavatest tõukejõududest.

Laias laastus võib öelda, et NATO on muutunud varasemast poliitilisemaks ning hakanud tegelema ka tsiviilvaldkonnaga, samas kui EL on hakanud kasvatama sõjalisi muskleid. Elik NATO on muutunud "pehmemaks", EL aga "kõvemaks". Kui NATO poliitilise ja tsiviilmõõtmelise areng on toimunud sujuvamalt ega kujuta endast järsku põhimõtetist murrangut, siis sõjalise mõõtmelise omandamine ELi poolt on NATO asutamise järel suurim institutsionaalne muutus trans-atlantilises julgeolekukeskkonnas.

Kui vaadata ELi ja eriti NATO arengu seni pakutud stsenaariume, võiks neid tulevikku projitseerides kujuneda järgmine pilt (ja mis on samas siiski vaid ÜKS VÕIMALIK stsenaarium):

NATO kaasab uusi liikmeid kaugelt väljastpoolt trans-atlantilist areaali; hakkab lisaks sõjalistele operatsioonidele tegelema ka kriisijärgse tsiviilse ülesehitustegevuse ja humanitaarküsimustega, kujunedes nii globaalseks julgeolekuorganisatsiooniks, päästeametiks ning humanitaarabikeskuseks.

Euroopa Liit arendab välja NATOga võrdsed sõjalised võimed kogu skaala ulatuses, lisades need olemasolevatele tsiviilvõimetele; alustab autonoomseid operatsioone nii esmase sõjalise sekkumise kui ka järgneva tsiviilse ülesehitustöö osas.

Kõige selle tulemusena kujuneb sisuliselt kaks võrdset võimete ja funktsioonidega organisatsiooni (jätan siinkohal kõrvale ELi traditsioonilise rolli majandus-rahandus-poliitilise ühendusena). Neil riikidel, kes on mõlema organisatsiooni liikmed, tekib võimalus valida, kumba struktuuri panustamisel eelistada. Edasi kujuneb organisatsioonide vahel välja tinglik tööjaotus nii riikide kui ka regioonide lõikes: ühed liikmesmaad eelistavad toonitatult ühte ja teised teist struktuuri. Regionaalselt keskendub EL rohkem näiteks Aafrikale ja võimalik, et ka Lähis-Idale, jättes ülejäänud maailma NATO tegevusväljaks. Alliansist kujuneb eelkõige USA "tööriistakast" tegutsemiseks Kagu-Aasiast Ladina-Ameerika ja Vaikse ookeanini. NATO senine roll kollektiivse kaitse tagajana taandub tahaplaanile ja muutub üldse küsitavaks.

Kuna riikide huvid on erinevad, tekivad mõlemas struktuuris erinevate õiguste ja kohustustega "huviliste koalitsioonid". NATO otsuste praegune konsensuspõhimõte taandub enamushääletuse ja/või piiratud koalitsioonide ees.

Ehkki eeltoodu on vaid teoreetiline konstruktsioon, tugineb see siiski mõningatele trendidele ja visioonidele, mida võib juba täheldada. Stsenaariumi realistlikkus sõltub seejuures eelkõige liikmesmaadest endast. Millised märgid aga viitavad eelpool pakutud, seni veel teoreetilisele stsenaariumile? Üks näide on relvarahust kinnipidamise jälgimise ja tsiviilelanikkonna kaitse operatsioon Sudaanis Darfuri piirkonnas, mille puhul hakati Aafrika Liidu lisavägede paigutamiseks vajalikku strateegilist õhustransporti koordineerima kahest keskusest – NATO koordineerimiskeskusest Monsis ja ELi koordineerimiskeskusest Eindhovenis. See andis enamusele liikmesmaadest võimaluse valida, kas nad eelistavad NATO või ELi keskust.

Teiseks, vaadates lähemalt ELi rajatud Euroopa Kaitseagentuuri struktuuri ja tegevust, võib täheldada, et see kopeerib paljuski NATO samaotstarbelisi struktuure. Eri struktuuride kohtumistel Brüsselis käivad liikmesmaade pealinnadest samad inimesed, jagades nii oma aega kahe ühenduse vahel. Kolmandaks, mõned liikmesmaad on NATO puhul avaldanud arvamust, et allianss peaks asuma operatsioonidel (näiteks Afganistanis) ning lisaks tegelema mujal ka tsiviil-ülesehitusega, politsei väljaõppega jms. Terrorismivastase võitluse raames võiks aga NATO koordineeritud ühistegevus ulatuda koguni viisapoliitikani välja. Neljandaks, Hispaania endine peaminister José María Aznar on käinud välja idee suurendada NATO liikmeskonda Jaapani, Iisraeli ja Austraaliaga, kaasates partneritena ka India ning Colombia. Sellise totaalse laienemise eesmärk oleks NATO kujunemine ülemaailmse terrorismivastase võitluse keskuseks ehk teisisõnu – allianss peaks võtma enesele globaalse julgeolekuorganisatsiooni vormi ja laiendama tegevust sõjalisest valdkonnast tsiviilsesse.

Euroopa Liidu autonoomsete sõjaliste võimete väljaarendamine on kujunenud juba iseenesest mõistetavaks eesmärgiks. Prantsusmaa kaitseminister Michèle Alliot-Marie

märkis 2005. aasta detsembris, et Euroopa Liidu põhiseadusliku lepingu läbikukkumine Prantsusmaa ja Hollandi rahvahääletustel muudab kaitse- ja julgeolekuvaldkonna Euroopa enesekindluse ja ühistegevuse uueks võimalikuks aluseks. Ministri sõnul on Euroopa kaitsepoliitika muutunud ühise poliitika peamiseks tugisambaks ja sellel olevat kahtlemata võtmeroll "Euroopa projekti" taaskäivitamisel pärast Põhiseaduslikku Lepingut tabanud tagasilööki.

Näiteid võib leida veelgi, ent toaksin siinkohal ära ka mõned lahendusvariandid. Eesti huvides peaks olema USA huvi säilimine Euroopas, NATO püsimine kollektiivse kaitse ühendusena ka pärast käimasolevaid muudatusi ELis ja NATOs ning tööjaotuse tekitamine kahe struktuuri vahel. Ühe võimaliku lahenduse on välja pakkunud NATO Sõjalise Komitee endine esimees kindral Klaus Naumann, kes toonitab vajadust tihedalt koordineerida ELi ja NATO tegevust. Tõhusama koostöö huvides tasuks näiteks sõlmida "tagurpidi Berliin pluss" leping – st kui Euroopa Liidu ja NATO vaheline nn Berliin pluss partnerluslepe tagab Euroopa Liidu ligipääsu NATO sõjalistele vahenditele ja võimetele, siis Naumanni ettepaneku kohaselt võiks NATOl olla võimalus taotleda ELilt tsiviilvõimeid täienduseks enda sõjalistele võimetele. Sellisel juhul oleks sõjalise operatsiooni lõppfaasis võimalik anda tsiviilne ülesehitustöö ELi pädevusse.

Võimalusi on kindlasti teisigi ja kõik nad sõltuvad eelkõige liikmesmaade poliitilisest tahtest ja huvidest, samuti valmisolekust sekkuda kummagi ühenduse edasisse kujundamisse. Nii kaua kuni kehtib konsensuspõhimõte, on kõigil liikmesmaadel võimalik NATO ja ELi kujundamisel kaasa rääkida. Loodetavasti annab käesolev kirjutis panuse selleteemaliseks mõttevahetuseks ja inspiratsiooniks ettepanekuteks, mida Eestil tasuks toetada.

Käesoleva artikli eesmärk on eelkõige teema tõstatamine. Käsitletud temaatika on mõistagi palju avaram, hõlmates arvukalt siin esitamata aspekte ja rahvusvahelisi struktuure.

Eesti kaitsejõudude lipulaev Admiral Pitka asub NATO Kiirreageerimisjõudude Miinitõrjegrupi staabi- ja toetuslaevana teenistusse. Tallinn, mai 2005

Peaminister Andrus Ansip töövisiidil Iraagis, september 2005

ESTPLA-11 suvel 2005

Mälestustahvi avamine Eesti Vabadussõjas hukunud Briti Kuningliku mere- ja õhuväe sõdurite ning ohvitseride auks. Ühendkuningriigi poolt avas mälestustahvi Yorki hertsog, prints Andrew ja Eesti poolt kaitseväge juhataja viitseadmiraal Tarmo Kõuts. Portsmouth, detsember 2005

Eesti suursaadik ÜRO juures Tiina Intelmann ja Iraagi suursaadik ÜRO juures Samir Shakir Mahmood Sumaiaie sõlmisid kahe riigi vahel diplomaatilised suhted. New York, aprill 2005